

УДК 94(477):930.1«2014-2023»

ХАРУК А.І.

<https://orcid.org/0000-0003-3459-1657>

ЗЕЛЕНИЙ В.І.

<https://orcid.org/0000-0002-1089-4314>

<https://doi.org/10.33577/2313-5603.40.2023.202-216>

ОФІЦІЙНІ УКРАЇНСЬКІ ВИДАННЯ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглянуто офіційні українські видання, присвячені відбиттю агресії російської федерації проти України. Відзначено, що період АТО/ООС досить слабо відображений в таких виданнях. Найбільш ґрунтовним з них є «Біла книга анти-терористичної операції на Сході України (2014–2016)». На початок повномасштабного вторгнення військ російської федерації 24 лютого 2022 р. офіційні інституції відреагували дуже оперативно. З перших днів почалась робота зі створення офіційних описів і хронік подій. Підходи до їхнього складання дещо різняться, відрізняється й фактологічне наповнення. Найбільш ґрунтовною з досліджених публікацій є «Воєнно-історичний опис російсько-української війни». Матеріали його випусків можуть допомогти у відтворенні загальної обстановки і послідовності подій під час вивчення тієї чи іншої операції. «Хроніка війни», навпаки, характеризується значною деталізацією і практично позбавлена узагальнень. Її матеріали можуть допомогти у відтворенні окремих епізодів бойових дій. Видання Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України, на нашу думку, доцільно використовувати як відправну точку для пошуків під час вивчення окремих операцій.

Ключові слова: збройна агресія російської федерації проти України, Анти-терористична операція, Збройні Сили України, бойові дії, історіографія.

Постановка проблеми та її актуальність. Вивчення будь-якого збройного конфлікту передбачає докладний аналіз документів усіх сторін-учасників цього конфлікту. З війнами минулого простіше – історик має справу зі значними масивами опублікованих документів, може користуватись архівами. А ось вивчати сучасні війни з точки зору джерел достатньо складно. З одного боку, сучасні електронні засоби масової інформації та соціальні мережі дозволяють відстежувати бойові дії практично в

Харук Андрій Іванович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри гуманітарних наук, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Зелений Володимир Іванович, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін, Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

© Харук А.І., Зелений В.І., 2023.

режимі реального часу. З іншого боку, така інформація зазвичай персоналізована. Вона може бути далекою від об'єктивного висвітлення подій, а часом навіть спотворювати їх. Доступ до офіційних документів вкрай утруднений – за умов, коли бойові дії ще тривають або щойно припинились, архівні фонди, які стосуються війни, недоступні для дослідників. Це цілком можна зрозуміти з огляду на необхідність дотримання відповідного рівня таємності. За таких обставин виходом для дослідників є використання офіційних хронік бойових дій. Інформація, вміщена в цих виданнях, відображає офіційну позицію тієї чи іншої сторони збройного конфлікту. В поєднанні з уже згаданими неофіційними джерелами на кшталт соціальних мереж і засобів масової комунікації вона дозволяє доволі повно відтворити хід бойових дій – хоч і потребує, безумовно, застосування критичного підходу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Джерелознавчі дослідження російсько-української війни досі перебувають на початковій стадії розвитку. Ця стаття є першою у вітчизняній історіографії, присвяченою аналізу офіційних українських публікацій про події російсько-української війни.

Мета та завдання дослідження. Стаття має на меті проаналізувати офіційні українські воєнно-історичні публікації про російсько-українську війну, розглянути особливості відображення подій війни у публікаціях, а також окреслити можливі напрями використання зазначених видань в історичних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Приступаючи до нашого аналізу, мусимо констатувати, що події 2014–2021 рр. вкрай недостатньо висвітлені в офіційних українських публікаціях. Події перших років Антитерористичної операції (АТО) фактично не відображались в режимі реального часу – і тут дослідники мусять покладатись переважно на неофіційні джерела. Лише у 2017 р. була зроблена спроба подати офіційну точку зору на події АТО. Зусиллями фахівців Міністерства оборони України (МО України) та Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (НУОУ) була видана «Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016)» (*Біла книга...*, 2017). Структурно книга складається з чотирьох розділів, причому для історика найбільший інтерес становить перший з них. У ньому висвітлені передумови російської агресії проти

України, коротко охарактеризовані правові засади проведення АТО, а головне – змальовані основні події АТО. Автори підкреслюють, що «Збройний конфлікт на Сході України – лише одна з ланок гібридної війни, до якої вдалились правлячі кола Росії на початку ХХІ століття» (*Біла книга...*, 2017:17). У книзі охарактеризовано заходи РФ з окупації й анексії Криму, які розглядаються як передумова для подальшої російської експансії. Підкреслюється, що з оголошенням 17 березня 2014 р. мобілізації українська держава почала функціонування в особливих умовах (*Біла книга...*, 2017:19). Власне ж збройний конфлікт на Сході України автори поділяють на два періоди (а кожен з них – ще й на етапи). Перший період охоплює час від початку квітня до 5 вересня 2014 р. Автори вказують, що хоч офіційне рішення про початок Анти-терористичної операції виконував обов'язків Президента України Олександр Турчинов ухвалив 14 квітня (і саме ця дата вважається датою початку АТО), ще 7 квітня відповідне рішення було ухвалене керівником Антитерористичного центру – як відповідь на спроби проросійських бойовиків захопити урядові будівлі в східних областях України. Тоді ж був утворений Оперативний штаб з управління АТО (*Біла книга...*, 2017:21-22). Другий період збройного конфлікту на Сході України почався 5 вересня 2014 р., після підписання Мінських угод, і характеризувався локалізацією конфлікту в окремих районах Донецької і Луганської областей (*Біла книга...*, 2017:33). Загалом виклад ходу АТО в «Білій книзі» досить стислий, але водночас у ньому відображені усі основні події. Тобто, цей розділ може слугувати для дослідників своєрідним довідником і відправною точкою для пошуків більш розгорнутої інформації про ті чи інші операції.

Другий розділ «Білої книги» присвячений врахуванню досвіду АТО в Збройних Силах України (*Біла книга...*, 2017:40–85). Окрім аналізу досвіду АТО за видами й родами ЗС України (Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили, Високомобільні десантні війська) тут проаналізовані заходи із забезпечення озброєнням і військовою технікою військ у зоні проведення АТО, впровадження досвіду АТО в навчальний процес вищих військових навчальних закладів, організацію цивільно-військового співробітництва тощо. Матеріали третього розділу виходять за рамки ЗС України. У ньому висвітлено діяльність під час АТО

органів центральної виконавчої влади і правоохоронних органів – від Міністерства закордонних справ і Служби безпеки України до Державної міграційної служби і Державної фіскальної служби (*Біла книга...*, 2017:86–130). Четвертий розділ називається «Героїзм військовослужбовців під час Антитерористичної операції» (*Біла книга...*, 2017:131–160). Його матеріали можуть бути використані істориками для біографічних досліджень, а також доповнювати описи бойового шляху тих чи інших частин.

На відміну від млявої реакції офіційної історіографії на російську агресію 2014–2021 рр., початок повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну 24 лютого 2022 р. зумовив дуже швидке реагування державних інституцій. З перших днів почалась робота зі створення офіційних описів і хронік подій. Підходи до їхнього складання дещо різняться, відрізняється й фактологічне наповнення. Зокрема, Міністерство оборони України та Генеральний штаб ЗС України видає щомісячний «Военно-історичний опис російсько-української війни» [далі – «ВІО»]. Перший його випуск висвітлює передумови війни та події з 24 лютого до 31 березня 2022 р. (*ВІО лютий-березень 2022 р.*). Варто відзначити дуже високий, на нашу думку, рівень опрацювання розділу, присвяченого характеристиці воєнно-стратегічної обстановки напередодні вторгнення (*ВІО лютий-березень 2022 р.:23–42*). У ньому докладно висвітлено процес підготовки зс російської федерації до війни, включаючи організаційні та технічні заходи, показаний хід створення ударних угруповань вздовж кордонів з Україною та склад цих угруповань. Основна частина книги містить опис ходу бойових дій в операційних районах (Волинському, Поліському, Сіверському, Слобожанському, Таврійському, Південнобузькому, Бесарабському), операційних зонах (Чорноморській та Азовській) і зоні проведення операції Об'єднаних сил. Окремо виділена операція з оборони Києва, оскільки захоплення столиці України було визначене російським воєнно-політичним керівництвом як одне з пріоритетних завдань (*ВІО лютий-березень 2022 р.:64–72*). Також окремий підрозділ присвячений збройній боротьбі у повітряному просторі (*ВІО лютий-березень 2022 р.:103–110*). Тут, зокрема, проаналізовано зусилля рф з організації масованого ракетно-авіаційного удару, який, на думку авторів «Военно-історичного опису», не досяг поставленої мети. Відзначено також

спробу російських агресорів провести повітряно-наземну наступальну операцію з метою захоплення Києва, яка досягла лише часткового успіху (оволодіння аеродромом Гостомель) (*ВІО лютий-березень 2022 р.:107-108*). Автори підкреслюють активне застосування обома сторонами безпілотних літальних апаратів (БПЛА), зокрема, дуже успішне використання Повітряними Силами України БПЛА «Байрактар ТВ-2», які завдали противнику значних втрат. Водночас вказується, що «з початку війни і до кінця березня сторони втратили декілька сотень БПЛА, що становить для них значну проблему» (*ВІО лютий-березень 2022 р.:109*).

Другий випуск «ВІО» охоплює події квітня 2022 р. (*ВІО квітень 2022 р.*). Особливістю його є наявність доволі об'ємного додатка «Основні види озброєння та військової техніки, що використовуються збройними силами рф у війні проти України (*ВІО квітень 2022 р.:107-147*). У ньому подано якісні і кількісні характеристики озброєння і військової техніки агресора, згруповані за видами збройних сил (сухопутні війська, повітряно-космічні сили, військово-морський флот). Загальна структура відповідає попередньому випуску: в першому розділі подано воєнно-політичну обстановку, заходи з міжнародної підтримки України та воєнно-стратегічну обстановку, в другому – хід воєнних дій за напрямками та операційними районами (з виділенням в окремий підрозділ опису збройної боротьби в повітряному просторі). Заслужовує на увагу теза авторів опису про те, що «оборона Києва упродовж 24 лютого – 2 квітня мала суттєві ознаки, характерні для стратегічної операції, і тому її слід розглядати як Київську стратегічну оборонну операцію» (*ВІО квітень 2022 р.:33*). Цей висновок має суттєве методологічне значення для подальших досліджень операцій російсько-української війни. Серед ключових подій війни у квітні 2022 р. згадується й операція зі знищення крейсера «Москва», оскільки вона призвела до суттєвих змін у характері дій противника на Чорному морі (*ВІО квітень 2022 р.:93-95*). З описів бойових дій за напрямками найбільш якісно й детально, на нашу думку, здійснено розбір операцій на Слобожанському напрямку (*ВІО квітень 2022 р.:50-68*). Водночас, мусимо вказати на певний (з точки зору історика) недолік «Воєнно-історичного опису»: його автори, здебільшого, не вказують номери і найменування українських частин, задіяних в тій чи іншій операції. Це, зрештою,

має своє логічне пояснення – адже випуски опису готуються практично в режимі реального часу, і висвітлення такої інформації могло б зашкодити реалізації планів українського командування.

Для третього випуску «ВІО» характерне укрупнення підрозділів, присвячених описові бойових дій: якщо в першому випуску бойові дії на суходолі описані у восьми підрозділах (за операційними районами), в другому – в п'яти (за напрямками), то в третьому – лише у трьох (за операційними зонами – Північною, Східною, Південно-Західною) (*ВІО травень 2022 р.*). Серед інших особливостей цього випуску відзначимо появу підрозділу, присвяченого характеристиці воєнно-економічної обстановки (*ВІО травень 2022 р.:31–46*). У ньому подано огляд економічного становища країни-агресора (стан економіки перед повномасштабним вторгненням, вплив міжнародних санкцій) і України (вплив російської агресії на стан економіки, збитки і руйнування внаслідок воєнних дій, проблеми дефіциту бюджету, інфляції, логістики тощо). Відзначимо викладені у цьому випуску дані щодо бойових дій у Східній операційній зоні, які охоплюють тактичні наступальні дії українських військ на Харківському напрямку, оборону – на Ізюмському, спроби росіян оточити угруповання Об'єднаних сил в районі Сєвєродонецьк – Лисичанськ, а також завершення оборони Маріуполя. Такі важливі події змальовані досить побіжно, без особливих подробиць, – лише на семи сторінках (*ВІО травень 2022 р.:65–72*). В розділі, присвяченому бойовим діям в Південно-Західній операційній зоні, досить багато уваги приділено потенційній загрозі з боку Придністров'я та можливим сценаріям дестабілізації ситуації в Молдові (*ВІО травень 2022 р.:76–81*). Це наочно показує, яку увагу українського військово-політичного керівництва привертав до себе той регіон навесні 2022 р. Безумовно, наявність загрози з цього напрямку відобразилась на планах і діях української сторони. Важливими для оцінки стану і втрат військової техніки та озброєння армії країни-агресора є відомості щодо перекидання у прифронткову смугу техніки, знятої з баз зберігання, зокрема, танків Т-62 (*ВІО травень 2022 р.:86-87*). В розділі, присвяченому бойовим діям в Чорноморській і Азовській операційних зонах, центральне місце посідає опис боїв за о. Зміїний (*ВІО травень 2022 р.:95–100*). Найменш інформативний, на нашу думку, розділ, присвячений

збройній боротьбі в повітряному просторі. Намагаючись зробити узагальнений огляд війни в повітрі за попередні місяці, укладачі опису вдаються до часто дослівних повторів із попередніх випусків (*ВІО травень 2022 р.:116–121*).

Червневий випуск «ВІО» структурно назагал відповідає попередньому (*ВІО червень 2022 р.*). Характерною рисою цього випуску є прагнення авторів до чіткої структуризації складових випуску. Кожен з п'яти підрозділів, присвячених описові бойових дій (бойові дії в Північно-Західній, Східній, Південно-Західній операційних зонах; дії ВМС в Чорноморській операційній зоні; дії авіації та ППО) складається з п'яти типових параграфів: загальна характеристика оперативної (морської, повітряної) обстановки; завдання сторін і склад угруповань сторін (щоправда, без надмірної деталізації для Сил оборони України); характер воєнних дій; результати; висновки. Але водночас простежується тенденція до схематизації опису власне бойових дій. Замість цього укладачі подекуди пропонують власні узагальнення. На нашу думку, це виходить за межі завдань самого видання, заявленого власне як «Воєнно-історичний опис». Безперечно, дослідникам хотілося б отримати більш деталізовану хронологічну характеристику подій на тих чи інших напрямках.

Аналогічну стандартизовану структуру має й липневий випуск (*ВІО липень 2022 р.*). Серед його особливостей слід відзначити наявність кількох додатків. Зокрема, для вивчення бойових дій в Чорноморській операційній зоні суттєве значення має «Хронологія боротьби за острів Зміїний (24 лютого – 4 липня 2022 року)» (*ВІО липень 2022 р.:142–151*). В іншому додатку зроблена порівняльна характеристика ракетних та артилерійських систем ЗС України та рф (*ВІО липень 2022 р.:152–163*). Інформація тут подана переважно у вигляді таблиць і графіків, що унаочнює порівняння зразків озброєння.

Тенденція до подання розширеної інформації у додатках простежується і в наступному випуску (*ВІО серпень 2022 р.*). В одному з додатків в табличному вигляді згруповані заходи з підтримки України в серпні 2022 р., включаючи міжнародні санкції проти рф, воєнну, економічну й політичну підтримку (*ВІО серпень 2022 р.:148–154*). В іншому – розглянуті особливості застосування та характеристики засобів ракетного нападу зс рф (*ВІО серпень 2022 р.:162–178*). Зокрема, відзначено, що «інтенсивність

завдання ракетних ударів у серпні значно збільшилась, за причини намагання ворогом протидіяти успішним контрнаступальним діям Збройних Сил України в Харківській та Херсонській областях. Кількість ракет, застосованих противником у серпні склала 38% (1325 одиниць) від загальної чисельності ракет, застосованих окупантами (3505 одиниць) з початку широкомасштабного вторгнення» (*ВІО серпень 2022 р.:162*). Основні підрозділи, присвячені описові бойових дій, характеризуються значно більшим ступенем деталізації порівняно з попереднім випуском.

Усталена структурна схема дотримана і у вересневому випуску (*ВІО вересень 2022 р.*). Тут, на нашу думку, слід відзначити опис Харківської (Слобожанської) наступальної операції – досить детальний (хоч і не надто добре структурований), але побудований, значною мірою, на іноземних джерелах (зокрема, оглядах американського Інституту досліджень війни та польського аналітика М. Гавенди) (*ВІО вересень 2022 р.:82–97*). В підрозділі, присвяченому війні в повітрі, констатуються перші випадки використання противником БПЛА іранського виробництва «Шахед-136» («Герань-2») та «Мохаджер-6». Відзначено, що «з другої декади вересня противник розпочав масово застосовувати БпЛА “Герань-2” на Слобожанському напрямку для знищення української артилерії; згодом було відмічено їх активне застосування противником у Південно-Західній операційній зоні» (*ВІО вересень 2022 р.:129*). Наступний випуск «Воєнно-історичного опису» зберігає структуру попередніх (*ВІО жовтень 2022 р.*). Основна увага у ньому звернута на бойові дії на Донбасі та правобережжі Херсонщини.

Не змінилась структура і у випусках за листопад 2022 – березень 2023 рр. Поряд з тим, в кожному з них можна виокремити, на нашу думку, свої акценти, зумовлені особливостями ведення бойових дій в кожному конкретному місяці. Наприклад, в листопадовому випуску висвітлено операцію з визволення правобережної Херсонщини (*ВІО листопад 2022 р.: 90–93*). В грудні таким акцентом стали масовані ракетні удари та удари з використанням БПЛА по об'єктах української енергосистеми та протидія ППО України цим ударам (*ВІО грудень 2022 р.:118–122*). Ця тема виявилась настільки вагомою, що у підрозділі, присвяченому діям авіації сторін, не знайшлося зовсім місця описові дій оперативно-тактичної та армійської авіації. В січевому випуску

особлива увага приділена бойовим діям в Східній операційній зоні, які «продемонстрували здатність противника, за рахунок кратної переваги в живій силі та використанню специфічної тактики бою найманцями ПВК “Вагнер”, досягнути тактичних успіхів на окремих ділянках фронту» (*ВІО січень 2023 р.:97*). Однак ці успіхи ворог не зміг розвинути до оперативного рівня, що не дозволило йому нанести ураження угрупованням Сил оборони України в Донецькому операційному районі. В лютому 2023 р., на думку укладачів «ВІО», основний тягар боїв, як і раніше, припадав на Східну операційну зону. Тут досить докладно охарактеризовані бойові дії на Куп'янському та Лиманському напрямках, однак лише півсторінки відведено Бахмутському та Авдіївському напрямкам, де, за визнанням самих авторів, ситуація лишалась найскладнішою (*ВІО лютий 2023 р.:106*). Значно більше уваги приділено битві за Бахмут в наступному випуску (*ВІО березень 2022 р.*).

Як бачимо, структура «ВІО» в перших трьох випусках не була сталою. Однак з четвертого (за червень 2022 р.) устійнилась типова структура, якої дотримано в усіх наступних випусках. Розділ 1 кожного з них складається з трьох підрозділів: «Военно-політична обстановка», «Военно-економічна обстановка» і «Военно-стратегічна обстановка». Розділ 2 «Хід бойових дій» містить п'ять підрозділів, присвячених бойовим діям в Північно-Західній, Східній та Південно-Західній операційних зонах, діям ВМС в Чорноморській операційній зоні та діям авіації і сил ППО (структуру цих підрозділів ми вже аналізували вище). З шостого випуску (за серпень 2022 р.) устійнилась і типова структура додатків: додаток 1 – втрати зс рф у поточному місяці, додаток 2 – міжнародні санкції та воєнна, політична й економічна підтримка з боку країн-партнерів (за той же період), додаток 3 – рішення керівництва України, направлені на підтримання функціонування держави в умовах воєнного стану за поточний місяць, додаток 4 – особливості застосування та характеристики одного з видів озброєння і військової техніки ЗС України або держави-агресора.

Друге щомісячне хронікальне видання – це «Хроніка війни» [далі – «Хроніка»], підготовлене науковцями Національного університету оборони України. Позиціонується воно як «Інформаційний бюлетень, розроблений згідно з вимогами керівних документів шляхом опосередкованого збору оперативної інформації,

відтворення хронології розвитку подій [...]» (*Хроніка*, ч. I:2). Хроніка містить щоденні зведення про оперативну обстановку, які характеризуються кількома особливостями. З одного боку, вони досить детальні: наприклад, у зведенні за 1 березня докладно розписано, які російські літаки, із яких полків і аеродромів завдали удари по цілях в Україні – з вказанням конкретних цілей (*Хроніка*, ч. I:29-30). З іншого – подається інформація лише про дії агресора, і зовсім нічого не говориться про дії Сил оборони України. Крім цього, в зведеннях наводяться відомості не лише про фактичні події, але й про прогнозовані за даними розвідки можливі операції – як, наприклад, про плановану висадку десанту зс білорусі у Волинській, Рівненській та Житомирській областях та можливу спробу захоплення аеродрому Скнилів (Львів) (*Хроніка*, ч. I:23). До використання таких даних в історичних дослідженнях слід підходити обережно, особливо, якщо такі прогнози не виправдались. У такому ж ключі побудовані й наступні випуски. Загалом вийшло шість частин «Хроніки війни», доведеної до 27 серпня 2022 р. (*Хроніка*, ч. II; *Хроніка*, ч. III; *Хроніка*, ч. IV; *Хроніка*, ч. V; *Хроніка*, ч. VI).

Третью серією видань, на яку варто, на нашу думку, звернути увагу, є брошури Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України (ЦДВІ ЗС України). Брошури ці складені не за проблемно-хронологічним принципом (як «ВІО») і не за хронологічним (як «Хроніка»), а за проблемним – більшість з них присвячена конкретній операції Сил оборони України. Частина з них підготовлена фахівцями ЦДВІ ЗС України, а більшість – українськими воєначальниками. Зокрема, перший випуск, присвячений підготовці ЗС України до відсічі агресору, написав начальник Генерального штабу ЗС України генерал-лейтенант Сергій Шаптала (*Шаптала*, б.д.). Серед питань, висвітлених у цьому виданні, – заходи міжнародного співробітництва, спрямовані на підвищення обороноздатності України, формування Сил територіальної оборони, командно-штабне навчання «Заметіль-2022» та ін. Друга брошура – «Східна брама держави» – описує Харківську оборонну операцію (*Хлонь, Пагіря & Полтораков*, б.д.). В роботі чітко виокремлено три етапи операції і стисло охарактеризовано хід бойових дій на кожному з них. Наступне видання присвячене обороні та визволенню Сумщини (*На захисті Сумщини...*, б.д.). Його доповнює праця генерал-майора Віктора Ніколюка, командувача підготовки

командування Сухопутних військ ЗС України, у якій висвітлено хід операції з оборони та визволення іншого північного регіону – Чернігівщини (*Ніколюк, б.д.*).

Роботу, присвячену обороні Півдня України, написав командувач Оперативного командування (ОК) «Південь» Сухопутних військ ЗС України генерал-майор Андрій Ковальчук (*Ковальчук, б.д.*). Тут висвітлені стримуючі бойові дії, які вели українські війська на Херсонщині та в Приазов'ї, а також бої на підступах до Миколаєва, Вознесенська і Баштанки, де було зупинене просування ворога. Логічним продовженням цієї роботи стала публікація бригадного генерала Олександра Драпатого (заступника командувача ОК «Південь» Сухопутних військ ЗС України) про Херсонську наступальну операцію (*Драпатий, б.д.*). Робота добра структурована, причому значна її частина відведена описові підготовки до операції (*Драпатий, б.д.:3–7*). Це необхідно для розуміння передумов успіху у вигнання окупантів з Правобережжя Херсонщини.

Усі перелічені видання ЦДВІ ЗС України присвячені описові масштабних операцій. Поряд з цим Центр видав дві брошури, які вибиваються з цієї тенденції. Одна з них, авторства генерал-лейтенанта Сергія Наєва, командувача Об'єднаного командування Сил оборони України, присвячена локальному, але дуже важливому бойовому епізоду – битві за Білогорівський плацдарм в травні 2014 року (*Наєв, б.д.*). Інша ж робота є спробою узагальнення ролі раветних військ і артилерії на початку стратегічної оборонної операції України (24 лютого – квітень 2022 р.) (*Баранов & Таранець, б.д.*).

Висновки. Підбиваючи підсумки, спробуємо охарактеризувати можливості використання згаданих нами видань для досліджень історії російсько-української війни. «Военно-історичний опис російсько-української війни» є найбільш ґрунтовною з перелічених публікацій. Значна частина обсягу його випусків стосується воєнно-політичних та воєнно-економічних чинників, а також загальної характеристики стратегічної обстановки. Сам же опис бойових дій в більшості випадків відзначається певним ступенем узагальнення. Ці видання можуть допомогти у відтворенні загальної обстановки і послідовності подій під час вивчення тієї чи іншої операції. «Хроніка війни», навпаки, характеризується значною деталізацією і практично позбавлена узагальнень. Її матеріали

можуть допомогти у відтворенні окремих епізодів бойових дій. Видання ЦДВІ ЗС України, на нашу думку, доцільно використовувати як відправну точку для пошуків під час вивчення окремих операцій.

Використані посилання

Баранов С. & Таранець С. (Б.д.). Грім з небес. Вплив застосування підрозділів РВіА на результати бойових дій. Б.м. 15 с.

Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016) (2017). Київ: МО України, НУОУ ім. І. Черняховського. 163 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (лютий-березень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 112 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (квітень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 148 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (травень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 131 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (червень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 129 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (липень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 164 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (серпень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 180 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (вересень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 169 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (жовтень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 190 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (листопад 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 165 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (грудень 2022 р.) (2023). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 175 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (січень 2023 р.) (2023). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 168 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (лютий 2023 р.) (2023). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 184 с.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (березень 2023 р.) (2023). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 179 с.

Драпатий О. (Б.д.) Кров Дніпром тече. Херсонська наступальна операція. Б.м. 12 с.
Ковальчук А. (Б.д.). Герої українського степу. Оборона півдня Держави (24 лютого – 15 березня 2022 р.). Б.м. 17 с.

На захисті Сумщини. Оборона і визволення Сумщини (лютий–квітень 2022 р.) (Б.д.). Б.м. 15 с.

Наєв С. (Б.д.). Чия відвага, того й перемога. Битва за Білогорівський плацдарм (08-14 травня 2022 р.). Б.м. 9 с.

Ніколюк В. (Б.д.). Оборона та визволення Чернігівщини (лютий–квітень 2022 р.). Б.м. 13 с.

Хлонь С., Пагіря О. & Полтораков О. (Б.д.). Східна брама держави (Оборона Харкова (24 лютого – 14 травня 2022 р.)). Б.м. 10 с.

Хроніка війни, частина I (перші 30 днів російсько-української війни, 24.02-26.03.2022), інформаційний бюлетень (2022). Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського. 220 с.

Хроніка війни, частина II (російсько-українська війна 27.03-25.04.2022), інформаційний бюлетень (2022). Київ, НУОУ ім. Івана Черняхівського. 240 с.

Хроніка війни, частина III (російсько-українська війна 26.04-26.05.2022), інформаційний бюлетень (2022). Київ, НУОУ ім. Івана Черняхівського. 272 с.

Хроніка війни, частина IV (російсько-українська війна 27.05-26.06.2022), інформаційний бюлетень (2022). Київ, НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. 240 с.

Хроніка війни, частина V (російсько-українська війна 27.06-27.07.2022), інформаційний бюлетень (2022). Київ, НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. 224 с.

Хроніка війни, частина VI (російсько-українська війна 28.07-27.08.2022), інформаційний бюлетень (2022). Київ, НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. 208 с.

Шапгала С. (Б.д.). Попереджені – озброєні (підготовка Збройних Сил України до відбиття агресії (до лютого 2022 р.)). Б.м. 16 с.

References

Baranov S. & Taranets S. (B.d.). Thunder from heaven. The impact of the use of RViA units on the results of hostilities. B.m. 15 p. (ukr.).

White book of the anti-terrorist operation in the West of Ukraine (2014–2016) (2017). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, NUOU named after I. Chernyakhovskiy. 163 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (February-March 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 112 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (April 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 148 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (May 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 131 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (June 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 129 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (July 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 164 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (August 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 180 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (September 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 169 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (October 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 190 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (November 2022) (2022). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 165 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (December 2022) (2023). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 175 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (January 2023) (2023). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 168 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (February 2023) (2023). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 184 p. (ukr.).

Military-historical description of the Russian-Ukrainian war (March 2023) (2023). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 179 p. (ukr.).

Drapaty O. (B.d.) Blood flows through the Dnieper. Kherson offensive operation. B.m. 12 p. (ukr.).

A. Kovalchuk (B.d.). Heroes of the Ukrainian steppe. Defense of the South of the State (February 24 - March 15, 2022). B.m. 17 p. (ukr.).

In defense of Sumy region. Defense and liberation of Sumy region (February–April 2022) (B.d.). B.m. 15 p. (ukr.).

Naev S. (B.d.). Whose courage is the victory. Battle for the Bilogorivka bridgehead (May 8-14, 2022). B.m. 9 p. (ukr.).

Nikoliuk V. (B.d.). Defense and liberation of Chernihiv Oblast (February–April 2022). B.m. 13 p. (ukr.).

Khlon S., Pahirya O. & Poltorakov O. (B.d.). The Eastern Gate of the State (Defence of Kharkiv (February 24 – May 14, 2022). B.m. 10 p. (ukr.).

Chronicle of the war, part I (the first 30 days of the Russian-Ukrainian war, 24.02-26.03.2022), information bulletin (2022). Kyiv: NUOU named after Ivan Chernyakhovskiyi. 220 p. (ukr.).

Chronicle of the war, part II (Russian-Ukrainian war March 27-April 25, 2022), information bulletin (2022). Kyiv, NUOU named after Ivan Chernyakhovskiyi. 240 p. (ukr.).

Chronicle of the war, part III (Russian-Ukrainian war 26.04-26.05.2022), information bulletin (2022). Kyiv, NUOU named after Ivan Chernyakhovskiyi. 272 p. (ukr.).

Chronicle of the war, part IV (Russian-Ukrainian war 27.05-26.06.2022), information bulletin (2022). Kyiv, NUOU named after Ivan Chernyakhovsky, 2022. 240 p. (ukr.).

Chronicle of the war, part V (Russian-Ukrainian war 27.06-27.07.2022), information bulletin (2022). Kyiv, NUOU named after Ivan Chernyakhovsky, 2022. 224 p. (ukr.).

Chronicle of the war, part VI (Russian-Ukrainian war 28.07-27.08.2022), information bulletin (2022). Kyiv, NUOU named after Ivan Chernyakhovsky, 2022. 208 p. (ukr.).

Shaptala S. (B.d.). Forewarned – armed (preparation of the Armed Forces of Ukraine to repel aggression (until February 2022). B.m. 16 p. (ukr.).

Kharuk A., Zeleniy V.

OFFICIAL UKRAINIAN PUBLICATIONS ABOUT THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AND THEIR USE IN HISTORICAL RESEARCH

The article examines official Ukrainian publications devoted to repelling the aggression of the Russian Federation against Ukraine. It is noted that the period of the Anti-Terrorist Operation / Joint Forces Operation is rather weakly reflected in such publications. The most thorough of them is the «White Book of the Anti-Terrorist Operation in Eastern Ukraine (2014-2016)».

The start of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation troops on February 24, 2022 caused a very quick reaction of state scientific institutions. From the first days, work began on the creation of official descriptions and chronicles of events. The approaches to their compilation are different, and the substantive content is also different. «Military-historical description of the Russian-Ukrainian war» (edited by Ministry of Defense of Ukraine and General Staff of the Armed Forces of Ukraine) is the most accurate of the analyzed publications. A significant part of the volume of the issues of this issue concerns military-political and military-economic factors, as well as the general characteristics of the strategic situation. The very description of warfare in most cases is characterized by a certain degree of generalization. These publications can help to reconstruct the general situation and sequence of events during the investigation of a particular operation. «Chronicle of War» (edited by National Defense University of Ukraine), on the other hand, is characterized by great detail and is practically devoid of generalizations. Its materials can help in reconstructing specific episodes of combat operations. As a starting point for research when examining individual operations, in our opinion, it is advisable to use the Military History Research Center of the Armed Forces of Ukraine publications.

Keywords: armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, Anti-terrorist operation, Armed Forces of Ukraine, combat operations, historiography.